

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента Б.С.Крищука

на дисертацію Оксани Ігорівни Ковалишин

«Освітньо-просвітницька діяльність

Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1873–1939 рр.)»,

поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей науки. Дисертація О. І. Ковалишин «Освітньо-просвітницька діяльність Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1873–1939 рр.)» присвячена історико-педагогічному аналізу, характеристиці та оцінці освітньо-просвітницького складника в діяльності Наукового товариства Шевченка у Львові зазначеного історичного періоду.

Сьогодні історико-педагогічна наука своїм важливим завданням ставить вивчення, узагальнення та виокремлення перспективних ідей для творчого використання здобутків культурно-освітніх товариств минулого в практиці діяльності сучасних освітніх закладів та громадських культурно-освітніх товариств. Це актуалізується і низкою нормативно-правових актів («Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти в Україні в XXI столітті, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року тощо), і запитами освітянської практики. Розбудова української національної системи освіти неможлива без вивчення та врахування діяльності культурно-освітніх товариств, що діяли на території України в минулі періоди, і які мали значний вплив на розвиток освіти та культури українців. Чільне місце серед широкого спектру таких організацій належить Науковому товариству імені Шевченка у Львові. З огляду на це, актуальність наукового дослідження О. І. Ковалишин не викликає заперечень.

З іншого боку, доцільність проведення заявленого наукового пошуку зумовлена дією низки актуалізуючих факторів:

по-перше, сучасне нормативно-правове регулювання освітньої сфери, дослідницькі студії (історико-педагогічні, історичні, культурологічні) спонукають науковців не лише до активізації історико-педагогічних розвідок щодо узагальнення окремих ключових аспектів розвитку освітньої справи в Україні в загальнонаціональному контексті, але й істотного вивчення регіональної специфіки, якій властиві свої тенденції розвитку та особливості і яка збагатила би історико-педагогічну науку новими фактологічними даними, а також збереження та відтворення регіонального досвіду культурно-освітньої діяльності.

по-друге, періоду кінця XIX – першої половини XX ст. властиві істотні та неоднозначні зміни в освіті, культурі, суспільному та державному устрої, а відтак і до сьогодні він є предметом дискусій та контрверсійних оцінок у фаховому середовищі науковців;

по-третє, нарізала потреба творчого використання історичних здобутків поступального розвитку культурно-освітніх товариств у контексті розвитку освіти та культури як важливого джерела збагачення теорії і практики сучасної освітньої діяльності, зокрема і в контексті історико-педагогічної підготовки майбутніх педагогічних та науково-педагогічних працівників;

по-четверте, попри окремі праці науковців із заявленої тематики, наразі відсутні спеціальні історико-педагогічні розвідки щодо комплексного вивчення, характеристики та оцінки освітньо-просвітницького складника діяльності Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1873–1939 рр.).

Таким чином, усе вищезазначене свідчить про незаперечну актуальність дослідження О. І. Ковалишин «Освітньо-просвітницька діяльність Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1873–1939 рр.)».

Окремо зазначимо і про відповідність теми дисертації О. І. Ковалишин тематичному плану і загальній проблемі наукових досліджень кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка в частині наукової теми «Науково-педагогічні та організаційно-дидактичні засади професійного розвитку майбутніх фахівців

у системі вищої освіти України: історичні ретроспективи, зарубіжний досвід, інноваційні підходи та технології» (державний реєстраційний номер 0118U000607).

2. Найбільш істотні наукові результати, які містяться в дисертації.

Аналіз дисертації, автореферату та публікацій О. І. Ковалишин за матеріалами наукового дослідження дає підстави стверджувати, що до найбільш цінних і вагомих наукових результатів належать: розкриття освітньо-просвітницьких засад діяльності Наукового товариства імені Шевченка у Львові досліджуваного періоду в контексті визначення його ролі та місця в національно-культурному відродженні українців Галичини; аналіз освітнього складника в діяльності Наукового товариства імені Шевченка у Львові в 1873–1939 рр. щодо його ролі та участі в розвитку дошкілля, загальної середньої освіти, розвитку професійної та вищої освіти в Галичині. Окремо варто відзначити виокремлення та характеристика дисертанткою ідей, форм, напрямів, змісту та особливостей просвітницької діяльності Наукового товариства імені Шевченка у Львові, а також персоніфікацію діяльності досліджуваного Товариства крізь призму активності його провідних членів у вимірі педагогічного та освітньо-просвітницького складника. Заслуговує на увагу методологічно виважена періодизація діяльності Наукового товариства імені Шевченка у Львові, а також аналіз змін статутних моментів у руслі реалізації ключових освітньо-просвітницьких завдань Товариства. Цінним надбанням дисертантки вважаємо ґрунтовний аналіз історіографії та джерельної бази дослідження у сфері розвитку освітньо-просвітницької діяльності Наукового товариства імені Шевченка у Львові, а також введення до наукового обігу 79 маловідомих архівних джерел, з-поміж яких неопубліковані листи, звернення, звіти тощо стосовно співпраці Наукового товариства імені Шевченка у Львові із початковими, середніми, фаховими закладами освіти, громадськими та студентськими організаціями, що дало змогу розширити сферу дослідження про освітньо-просвітницьку діяльність товариства.

3. Нові факти, одержані здобувачкою. Вивчення наукових джерел з проблеми наукового дослідження О. І. Ковалишин дає підстави стверджувати про актуальність дисертації з огляду на те, що незважаючи на наявність окремих праць з проблеми діяльності Наукового товариства імені Шевченка у Львові, цілісного, комплексного дослідження освітньо-просвітницького складника діяльності Товариства, не було проведено. З огляду на це, результати рецензованого наукового дослідження мають наукову новизну, а їх узагальнення є підґрунтям для подальших наукових пошуків.

У першому розділі «Діяльність наукового товариства імені Шевченка у Львові як історико-педагогічна проблема» дисертанткою проведено ґрунтовний аналіз історіографії та джерельної бази дослідження, а також проаналізовано становлення та основні етапи розвитку Наукового товариства імені Шевченка у Львові.

Заслуговує на увагу виокремлення дисертанткою умовних тематичних напрямів праць: освітньо-просвітницький складник діяльності НТШ у розрізі загальної історії Товариства; висвітлення освітньо-просвітницької діяльності НТШ крізь призму життєтворчості визначних діячів Товариства; науковий інтерес до проблематики освіти і просвіти в діяльності НТШ в контексті дослідження проблем становлення і розгортання в Галичині громадсько-педагогічного руху. Широка джерельна база цінна ще й тим, що вперше в науковий обіг введено неопубліковані раніше архівні документи (листи, переписки тощо), а також маловідомі широкому науковому загалу матеріали.

Залучення широкого спектру наукових праць дослідників означеної проблеми, а також активне використання значної кількості справ, що містяться в архівосховищах Державного архіву Львівської області та Центрального державного історичного архіву України у м. Львові дали змогу дисертантці всебічно та ґрунтовно розкрити джерельно-історіографічну базу дослідження, що в подальшому стало підґрунтям для формування узагальнень і висновків.

Позитивним науковим доробком вважаємо виокремлення та обґрунтування О. І. Ковалишин чотирьох основних етапів становлення та

розвитку НТШ: перший – 1873–1892 рр., другий – 1892–1914 рр., третій – 1914–1921 рр., четвертий – 1921–1939 рр., у межах яких можна простежити генезу діяльності НТШ.

На нашу думку, у другому розділі «Організаційно-педагогічні засади освітньої діяльності Наукового товариства імені Шевченка» авторкою на високому методологічному рівні здійснено аналіз внеску досліджуваного Товариства у дошкільну та початкову ланки освіти, охарактеризовано проведені заходи в контексті середньої освіти та розвитку професійної освіти в Галичині, та визначено внесок у розвиток вищої освіти. З огляду на це, вважаємо цілком виправданим звернення дисертантки і до розкриття ролі педагогічної спільноти в діяльності Товариства в контексті не лише безпосередньо навчання/викладання, а й створення навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, а також пропагандистської діяльності. Також цінним здобутком вважаємо розкриття співпраці НТШ з іншими культурно-освітніми інституціями щодо поступу в краї освітньо-просвітницької діяльності.

Заслуговують на увагу наукові результати третього розділу дисертації «Просвітницькі ініціативи Наукового товариства імені Шевченка», у якому О. І. Ковалишин проаналізувала андрагогічний складник діяльності Товариства, а також благочинно-меценатську освітню діяльність, які мали суттєвий вплив на розвиток освіти дорослого населення Галичини, а також стимулювання та підтримку талановитої учнівської молоді.

4. Ступінь обґрунтованості використаних методів, а також одержаних результатів і висновків дисертації. Аналіз дисертації, автореферату та наукових публікацій О. І. Ковалишин дає підстави стверджувати про обґрунтованість та достовірність одержаних результатів, оскільки у вступі дисертації обґрунтовано актуальність та доцільність дослідження; вказано на його зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Коректно визначено науковий апарат дисертаційного пошуку – мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження. З огляду на це, дисертанткою

було використано комплекс взаємопов'язаних методів наукового пошуку, з-поміж яких загальнонаукові (аналіз і синтез, які дали змогу визначити проблеми пошуку, сформулювати гіпотезу наукового дослідження та його завдання; методи індукції та дедукції використано для побудови наукової аргументації щодо змісту освітньо-просвітницької діяльності Наукового товариства імені Шевченка у Львові; узагальнення – для формулювання висновків дисертації), а також спеціальні методи історико-педагогічного пошуку – порівняльно-історичний, класифікації, просопографічний, пошуково-бібліографічний, історико-генетичний, історико-системний, проблемно-хронологічний, які забезпечили методологічне підґрунтя здійснення дисертаційного дослідження та обґрунтованість і достовірність наукових результатів і висновків.

Достовірність одержаних результатів забезпечено дисертанткою шляхом залучення широкої джерельної бази дослідження, зокрема матеріали фондів Центрального державного історичного архіву України у м. Львові, Державного архіву Львівської області, матеріали періодичної преси – «Правда», «Записки Наукового товариства імені Шевченка», «Літературно-науковий вісник», «Хроніка НТШ», «Український історик», а також автореферати, дисертації та наукові праці українських дослідників з означеної тематики, довідкові та енциклопедичні видання, українські та діаспорні періодичні друки.

Варто зазначити, що результати дисертації належним чином апробовані на науково-практичних конференціях різного рівня, а також на звітних наукових конференціях факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, 2017–2019 рр.).

Висновки ґрунтовні, лаконічні, відповідають поставленим завданням та змісту і структурі роботи та засвідчують належний фаховий рівень дисертантки та її спроможність проводити наукові дослідження на високому рівні, а також належне володіння О. І. Ковалишин теоретичним рівнем досліджуваного феномену та науково-дослідним інструментарієм.

Теоретичну цінність роботи доповнюють додатки (10 на 62 сторінках), які дають можливість більш повноцінно представити здобутки Наукового товариства імені Шевченка у Львові досліджуваного періоду в частині його практичної діяльності, публікування видань, освітньо-просвітницької діяльності.

Результати дисертаційного дослідження знайшли повноцінне висвітлення у 15 одноосібних наукових працях авторки, серед яких достатня кількість статей, опублікованих у вітчизняних наукових фахових виданнях, зокрема, які включені до міжнародних наукометричних баз, а також 1 стаття в зарубіжному науковому виданні.

Автореферат дисертації за структурою та оформленням відповідає «Порядку присудження наукових ступенів» в частині вимог пункту 12 зазначеного Порядку; його зміст повністю відображає основні положення дисертації та дав можливість дисертантці повноцінно розкрити освітньо-просвітницький складник діяльності Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1873–1939 рр.).

Дисертація загалом є завершеним, самостійним науковим дослідженням, містить нові наукові факти, має теоретичне і практичне значення, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» в частині вимог пунктів 9, 11, 13 зазначеного Порядку, а також положенням наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

5. Значення для науки і практики отриманих авторкою результатів.

Матеріали дисертації, опубліковані наукові праці в наукових фахових виданнях України, зарубіжному науковому виданні, а також апробація результатів дисертації на науково-практичних конференціях різного рівня заслуговують на провадження в практику діяльності закладів вищої освіти України, які здійснюють підготовку педагогічних кадрів. Результати наукової студії О. І. Ковалишин можуть бути використані при розробці навчальних курсів з педагогіки, історії педагогіки в Україні, історії України, історії української

культури тощо; при підготовці науково-методичних, навчальних посібників, методичних рекомендацій, наукових праць, довідкових видань з історії освіти та історії України; при підготовці курсових, дипломних робіт здобувачами закладів вищої освіти для дослідження різнопланових аспектів освітньо-просвітницької діяльності громадських культурно-освітніх товариств і організацій в історичній ретроспективі; у процесі підвищення кваліфікації учителів в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти та в процесі самоосвіти. Принагідно зазначимо і про вже наявне впровадження результатів дисертації при викладанні навчальних дисциплін в ЗВО, які надали довідки про впровадження результатів дисертації: «Загальні основи педагогіки та історії її розвитку», «Історія педагогіки», «Історія початкової освіти», «Історія української школи і педагогіки», «Педагогіка» та ін.

Вважаємо, що результати дисертації О. І. Ковалишин «Освітньо-просвітницька діяльність Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1873–1939 рр.)» можуть бути використані для підготовки інших історико-педагогічних досліджень в контексті розкриття різноманітних аспектів діяльності культурно-освітніх товариств України, а також студентами, магістрантами, аспірантами, докторантами в їхньому науковому пошуці, а також сучасними громадськими культурно-освітніми організаціями в контексті їх культурно-просвітницької, освітньої, пропагандистської діяльності тощо.

6. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Загалом дисертаційне дослідження О. І. Ковалишин виконано на високому теоретико-методологічному рівні, має теоретичну і практичне значення, є вагомим внеском у сучасну історико-педагогічну науку. Проте, попри беззаперечну наукову цінність поданого для рецензування дослідження та з метою актуалізації наукової дискусії, вважаємо за доцільне висловити такі зауваження та побажання:

1. Для підсилення *актуальності* та обґрунтування цього складника вступу дисертаційного дослідження, дисертантці варто було виокремити суперечності.

2. З огляду на впровадження результатів дисертації та інформацію, що наведена в довідках (актах) про впровадження в контексті тези про використання матеріалів наукових публікацій здобувачки в освітньому процесі відповідних ЗВО, зауважимо про доцільність розробки спецкурсу чи семінару з досліджуваної проблеми, що дало би змогу більш широко та повноцінно представити наукові здобутки дисертантки.

3. Авторці дисертації варто було би виробити практичні поради щодо можливостей творчого використання досвіду освітньо-просвітницької діяльності Наукового товариства Шевченка у Львові досліджуваного періоду в практиці роботи сучасних громадських культурно-просвітницьких організацій, товариств, спілок тощо не лише в Україні, а й в українському діаспорному середовищі.

4. Позитивно оцінюючи широке залучення дисертанткою джерельної бази вітчизняних архівів та бібліотек, зауважимо, що варто було використати матеріали зарубіжних архівів та бібліотек, у сховищах яких наявні документи, що стосуються діяльності Наукового товариства імені Шевченка у Львові досліджуваного періоду, зокрема матеріали Бібліотеки Народової у Варшаві, в якій є спеціальний фонд «Наукове товариство імені Тараса Шевченка».

Проте висловлені зауваження та побажання не знижують загалом позитивного враження від рецензованої роботи.

Наукові результати, основні положення та висновки дисертації можуть бути творчо використані в практиці роботи ЗВО України, ЗЗСО, а також в діяльності громадських організацій культурно-просвітницького спрямування.

7. Висновок. Аналіз автореферату, дисертації та опублікованих праць О. І. Ковалишин дає підстави для загального висновку, що дисертація

«Освітньо-просвітницька діяльність Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1873–1939 рр.)» є самостійним, завершеним, науковим дослідженням, яке має теоретичне та практичне значення, розкриває актуальну проблему сучасної історико-педагогічної науки, відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами), а його авторка Ковалишин Оксана Ігорівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
начальник наукового відділу, доцент кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-
педагогічної академії

Б. С. Кришук

Підпис Крищука Б.С. підтверджую:

начальник відділу кадрів ХГПА

В. М. Барановська

